

ANTROPOGENICZNE ZMIANY KRAJOBRAZU RÓWNI- NINY BEŁŻYCKIEJ NA PRZYKŁADZIE WSI WOJCIECHÓW

Wojciechów jest niewielką miejscowością o bogatej historii, usytuowaną w „podmiejskiej” strefie Lublina oraz uzdrowiska Nałęczów. Wojciechów położony jest na Równinie Bełżyckiej, przy jej północnej krawędzi, graniczącej z Płaskowyżem Nałęczowskim, w tzw. strefie buforowej Kazimierskiego Parku Krajobrazowego. Równina Bełżycka zbudowana jest z margli wapiennych przykrytych glinami zwałowymi i cienką tylko powłoką lessową. Charakteryzuje ją słabo falisty, prawie równinny krajobraz. Obszar Wojciechowa zalicza się do tych rejonów, w których nie występują większe – poza lokalnymi – źródła zagrożeń środowiska. Osadnictwo Wojciechowa ma bogate tradycje historyczne i artystyczne, które pozostawiło po sobie dziedzictwo w postaci zabytkowej Wieży Ariańskiej wzniesionej w początkach XVI w. oraz kościoła drewnianego z połowy XVIII w.

Po raz pierwszy nazwę *Woycechow* odnotowują źródła kościelne w 1328 r. – wymieniono ją jako parafię należącą do archidiakonatu lubelskiego. Jan Długosz w Kronikach pisał, że już w XIV w. istniał w Wojciechowie majątek ziemski i że właścicielem jego był Joannes Szczekocky z Odrowąż. Nie wiadomo jednak do końca, czy był on pierwszym właścicielem wsi.

Najstarsze zabudowania wsi lokalizowane były wzdłuż bezimienego potoku – lewego dopływu Bystrej. W jego dolinie występują naturalne wypływy wody źródlanej i prawdopodobnie m.in. łatwy dostęp do wody zadecydował o położeniu osiedla. Najdawniejsze chaty wojciechowian były to półziemianki wkopane częściowo w ziemię na pochyłym zboczu jaru, wykonane z desek. Siedziby te były niewielkie, przeważnie 3 x 3 m lub 3 x 4 m. W domostwach mieściły się ogniska do ogrzewania i warzenia strawy. Ludność od najdawniejszych czasów trudniła się rolnictwem, mieszkańcy pracowali początkowo jako wolni rolnicy a z chwilą pojawienia się obszarniczej własności ziemskiej z reguły popadali w zależność od dziedziców. Zależność ta na ogół była trudna do zniesienia, toteż chłopci buntowali się (Kowalski 1979).

Do XX w. w źródłach spotykamy się z danymi liczbowymi tylko dla Wojciechowa (Chlebowski 1893), stąd możemy wnioskować, że była to jedna wieś, natomiast obecnie składa się z trzech części: Wojciechów-Wieś, Kolonia Wojciechów I, Kolonia Wojciechów V.

Analiza zmian w ostatnim dziesięcioleciu, wywołanych gospodarczą działalnością człowieka we wsi, została przeprowadzona na podstawie materiałów udostępnionych przez Urząd Gminy w Wojciechowie:

- zestawienie gruntów gminy Wojciechów wykonane na podstawie rejestrów terenowych w 1988 r. i 1999 r.
- spis powierzchni użytków i zasiewów w gospodarce nieuspołecznionej w 1988 r. i 1999 r.

Korzystano także z ankiet własnych oraz informacji ustnych przekazywanych przez mieszkańców wsi (weryfikując je w obserwacjach terenowych), ponadto wykorzystano mapy ewidencji gruntów wsi Wojciechów, Kolonia Wojciechów I, Kolonia Wojciechów V z 1994 roku w skali 1:5000.

Wojciechów-Wieś zajmuje powierzchnię 314,81 ha, z czego około 90% zajmują grunty orne, sady 1,82%, łąki i pastwiska 0,6%, natomiast lasy około 4,5%. Występują tu gleby bielcowe i brunatne zaliczane do II i IIIA klasy bonitacyjnej. Stosunkowo urodzajne gleby od dawna zachęcały do zastępowania lasów użytkami rolnymi. W latach 80. XX w. uprawiano pszenicę, ziemniaki i jęczmień, obecnie główną uprawą są buraki cukrowe. Na terenie wsi znajduje się 350 domów, z czego 8 są to domy opuszczone, część z nich jest zamieszkiwana tylko w sezonie letnim jako miejsce rekreacji.

Kolonia Wojciechów I zajmuje powierzchnię 324,86 ha, z tego w latach 80. XX w. grunty orne stanowiły 93,73%. Obecnie zajmują one tylko 65,90%, zwiększyła się natomiast powierzchnia leśna z 3,83% do 9,09%. Główne uprawy to: buraki cukrowe, pszenica, jęczmień, owies, ziemniaki. Wieś liczy 72 domy, 9 z nich jest opuszczonych.

Kolonia Wojciechów V. Powierzchnia wsi wynosi 307,85 ha, powierzchnia gruntów ornych w analizowanym okresie zmniejszyła się z 90% do 73,2%, natomiast powierzchnie leśne – z 9,95% do 8,2%. Zwiększyła się natomiast powierzchnia ogrodów i sadów 7,72%-13,1% oraz wzrosła powierzchnia nieużytków (do 1,8%). Główne uprawy to: buraki cukrowe, pszenica, jęczmień. Na terenie wsi znajduje się 118 domów, z czego 104 jest zamieszkałych, 6 są to domki letniskowe, domy zostały opuszczone, a 4 są w budowie.

Tab. 1. Struktura obszarowa gospodarstw rolnych w Wojciechowie w 1999 r.

Tab. 1. The ground structure of the farms in Wojciechów in the year 1999

Grupy obszarowe użytków rolnych	Gospodarstwa rolne	
	liczba	%
Ogółem	670	100,00
w tym:		
poniżej 1 ha	208	31,04
1 – 2 ha	234	34,92
2 – 5 ha	139	20,75
5 – 7 ha	51	7,61
7 – 10 ha	31	4,63
10 – 15 ha	5	0,75
powyżej 15 ha	2	0,30

we, domy zostały opuszczone, a 4 są w budowie.

Główną funkcją wsi jest rolnictwo, świadczy o tym duża liczba mieszkańców związanych z rolnictwem (ponad 60%). Wynikiem tego jest niekorzystne, bardzo duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych, nasilające się w ostatnim dziesięcioleciu (tab. 1). Gospodarstwa poniżej 2 ha stanowią ok. 66% ogólnej powierzchni wsi. Największe rozdrobnienie występuje w części Wojciechów-Wieś. Przyczyną tej sytuacji jest z jednej strony bezrobocie; znaczna część ludności wiejskiej straci-

ła pracę w pobliskich miastach i ludzie powrócili do uprawy roli. Z drugiej strony dużo tańsze grunty pod budownictwo jednorodzinne oraz niewielkie odległości od miast, sprzyjają rozwojowi funkcji mieszkaniowej. Gospodarstwa rolne są mało dochodowe, więc rolnicy chętnie sprzedają grunty pod zabudowę. Większość gospodarstw prowadzi produkcję wyłącznie na potrzeby własne.

W ostatnich latach istotną przyczyną przekształceń funkcjonalnych Wojciechowa stała się możliwość połączenia działalności rolniczej z obsługą ruchu agroturystycznego. Ludność dużych miast zainteresowana jest spędzaniem wakacji w gospodarstwie rolnym. Wypoczywając w gospodarstwie agroturystycznym można poszerzyć swoją wiedzę o przyrodzie i historii regionu, poznać codzienny trud rolnika, wypocząć i wzmocnić swoje siły fizyczne i duchowe. Malownicza okolica, wzgórza pokryte lasami, czyste powietrze, spokój, oraz bliskość Nałęczowa, Kazimierza Dolnego, Lublina i Kozłówek dodatkowo przyciągają turystów. Miejscowa ludność postanowiła wykorzystać te walory i zaczęły powstawać gospodarstwa agroturystyczne.

W Wojciechowie ma swoją siedzibę Lubelskie Stowarzyszenie Agroturystyczne, które zrzesza 23 gospodarstwa, z czego 7 znajduje się w Wojciechowie (2 – Wojciechów–Wieś, a 5 w Wojciechowie Kolonia V). Co roku w maju organizowany jest Festyn Agroturystyczny, impreza służąca promocji gospodarstw agroturystycznych, której towarzyszą pokazy ginących zawodów oraz występy zespołów artystycznych. Natomiast od 1995 r. w pierwszych tygodniach lipca odbywają się Ogólnopolskie Spotkania Kowali (biorą w nich udział najlepsi kowale artyści z całej Polski) i Ogólnopolskie Warsztaty Kowalskie (kurs organizowany dla młodych kowali). Wydarzenia te nawiązują do wojciechowskich tradycji kowalstwa artystycznego. Od czasu, gdy rolnictwo przeżywa kryzys, a miejsce koni zastąpiły traktory, wiejscy kowale mieli mało zamówień na swoje wyroby. Część z nich przestawiła swoje usługi na rzemiosło artystyczne, inni byli zmuszeni zamknąć warsztaty. Dla wielu młodych ludzi powracających na wieś po ukończeniu szkoły, to właśnie kowalstwo artystyczne może być sposobem na życie, zwłaszcza, że jest dziś duże zapotrzebowanie na tego rodzaju wyroby artystyczne.

Niekorzystny jest mały udział powierzchni leśnych w ogólnych powierzchniach wsi. W celu zwiększenia tych powierzchni należałoby na obszarach nie użytkowanych rolniczo, których udział w powierzchni wsi stale wzrasta, zakładać szkółki leśne (Wojciechów Kolonia I – nieużytki stanowią ok. 14% powierzchni wsi.). Coraz ważniejszy element w krajobrazie stanowią sady i ogrody (Wojciechów Kolonia V – 13,1% powierzchni wsi).

W ostatnim dziesięcioleciu występuje zmniejszanie powierzchni gruntów użytkowanych rolniczo. Przyczyną tego z jednej strony jest mała opłacalność produkcji i porzucanie przez rolników pól (Wojciechów Kolonia I), a z drugiej – fakt, iż część gruntów wykorzystywana jest pod budownictwo mieszkaniowe, usługi dla ludności, modernizację i budowę dróg. Żadna z form zagospodarowania tego obszaru nie pozostaje bez wpływu na stan tutejszego środowiska. Do najbardziej obciążających należy zaliczyć nowoczesne rolnictwo (chemizacja, intensywna

mechanizacja), hodowlę oraz intensywnie w ostatnich latach rozwijającą się turystykę. Korzystne byłoby propagowanie zasad rolnictwa ekologicznego, zwłaszcza że omawiany teren znajduje się w obszarze chronionego krajobrazu. Pierwsze gospodarstwa ekologiczne powstały już w części Wojciechów Kolonia I. Również w grupie użytków rolnych zachodzą zmiany: zmniejsza się odsetek pól ornych, zwiększa zaś sadów i łąk. Związane jest to niewątpliwie z ogólną tendencją zmian profilu gospodarstw rolnych, większą opłacalnością upraw warzyw i owoców. Zagrożenie gleb wzrasta również w miarę rozwoju ruchu turystycznego. Wskutek działalności człowieka pojawiają się w krajobrazie nowe drogi, modernizowane są stare. Zmienia się typ zabudowy, wokół domów pojawia się ogrodnictwo przydomowe – sady, jagodniki, warzywniki. Z drugiej strony rozwój turystyki i rekreacji wpływa na estetykę wsi, pojawiają się nowe budynki – wykorzystywane dla potrzeb agroturystyki jak i domki letniskowe; ponadto stare domy są odnawiane i pełnią funkcję domów letniskowych. Najbardziej widoczne zmiany wywołane gospodarczą działalnością człowieka występują w części Wojciechów Kolonia V i Wojciechów–Wieś. Z kolei część Wojciechowa Kolonia I położona jest najdalej od centrum wsi i tam obserwuje się najmniejsze zmiany wskutek działalności człowieka. Spowodowane jest to m.in. złymi warunkami komunikacyjnymi tej części wsi.

LITERATURA

Chlebowski B., red., 1893, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, T. XIII.

Kowalski F., 1979, *Rzecz o Wojciechowie*, maszynopis z Gminnego Ośrodka Kultury w Wojciechowie, s. 3.

ANTROPOGENIC CHANGES IN THE LANDSCAPE OF THE BEŁŻYCE PLAIN AS EXEMPLIFIED BY THE VILLAGE OF WOJCIECHÓW

Summary

Wojciechów is a small village of rich history and the tradition of blacksmith handicraft, situated on the outskirts of the Bełżyce Plain, the border of the Nałęczów Plateau, 20 km to the west of Lublin and just as far to the east of Kazimierz Dolny. The unfavourable division of farms took place in the 1990s and changed the structure of land utilization. The local population began to combine their agricultural activity with servicing tourist traffic. The reasons for this were small distances from the towns as well as special ecological and landscape assets. Accordingly, the residential-recreational and tourist functions, as well as service sector, start to overshadow the typical agricultural function of the village.

Mgr Obara Anna
Zakład Geografii Fizycznej i Paleogeografii
Instytut Nauk o Ziemi
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin